

ULUSLARARASI DERS KİTAPLARI VE EĞİTİM MATERYALLERİ DERGİSİ (IJOTEM)

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/ijotem>

Türkçe Dersi İlkokul Yardımcı Kaynak Kitaplarının Program Kazanımlarına Göre İncelenmesi

İlhan Polat

Milli Eğitim Bakanlığı, Dr., Öğretmen

ilhan_polatt@hotmail.com

Orcid ID: 0000-0002-7802-6337

Makale Türü: Araştırma Makalesi

Alınma Tarihi: 28.07.2022

Düzeltilmiş hali alınma tarihi: 14.10.2022

Kabul Edilme Tarihi: 25.10.2022

Çevrimiçi yayınlanma tarihi: 26.10.2022

Alıntı: Polat, İ. (2022). Türkçe dersi ilkökul yardımcı kaynak kitaplarının program kazanımlarına göre incelenmesi. *Uluslararası Ders Kitapları ve Eğitim Materyalleri Dergisi*, 5(2), 56-69.

Türkçe Dersi İlkokul Yardımcı Kaynak Kitaplarının Program Kazanımlarına Göre İncelenmesi

İlhan Polat¹

Milli Eğitim Bakanlığı, Öğretmen

ÖZ

Araştırma Makalesi

Bu çalışmanın amacı ilkokul düzeyinde öğrenciler için hazırlanmış yardımcı kaynak kitapların Türkçe Dersi Öğretim Programı kazanımlarına uygunluğunu araştırmaktır. Bu amaç doğrultusunda çalışma, nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi olarak tasarlanmıştır. Çalışma grubunu oluşturan dokümanlar, 2020-2021 öğretim yılında ilkokul 2, 3 ve 4. sınıflar için hazırlanan yardımcı kaynak kitaplardan oluşmaktadır. Bu amaçla dijital uygulaması veya PDF dosyası olup şifre gerektirmeyen yardımcı kaynak kitaplardan her sınıf düzeyinde on sekizer adet kitap çalışmaya dâhil edilmiştir. Veriler, Türkçe Dersi Öğretim Programı'nın ilgili sınıf düzeyindeki kazanımlarına göre betimsel analiz yöntemiyle çözümlenmiştir. Sonuç olarak, öğretmenler tarafından önerilen ve kullanılan yardımcı kaynak kitaplar, Türkçe Dersi Öğretim Programı kazanımlarını kapsamı bakımından önemli eksiklikler barındırmaktadır. Yardımcı kaynak kitaplarda içerik ve kazanımlar arasında dengeli bir dağılım bulunmamaktadır. Ayrıca yardımcı kaynak kitaplarda ilgili sınıfın üst sınıflarından kazanımlara yer verilmiştir.

Alınma Tarihi: 28.07.2022
Düzeltilmiş hali alınma tarihi: 14.10.2022
Kabul Edilme Tarihi: 25.10.2022
Çevrimiçi yayınlanma tarihi: 26.10.2022

Anahtar Kelimeler: İlkokul, yardımcı kaynak kitaplar, Türkçe programı

¹ Sorumlu yazar iletişim bilgileri:

Dr., Öğretmen

ilhan_polatt@hotmail.com

Orcid ID: 0000-0002-7802-6337

Examination of Primary School Level Turkish Lesson Supplementary Source Books According to Program Outcomes

İlhan Polat¹

Ministry of Education, Teacher

ABSTRACT

Research Article

The aim of this study is to investigate the suitability of primary school level supplementary source books for Turkish Curriculum acquisitions. For this purpose, the study was designed as a document analysis. The study group consists of 54 supplementary resource books prepared for the 2nd, 3rd and 4th grades of primary school in the 2020-2021 academic year. The data were analyzed by descriptive analysis method according to the achievements of the curriculum. As a result, supplementary source books have important deficiencies in terms of covering the achievements of the Turkish Lesson Curriculum. In the supplementary resource books, the content does not show a balanced distribution among the program's achievements. In addition, the books include the achievements of the upper classes of the relevant class.

Key Words: Primary school, supplementary resource books, Turkish curriculums

Received: 28.07.2022

Revision received:
14.10.2022

Accepted: 25.10.2022

Published online:
26.10.2022

¹ Corresponding author:

PhD., Teacher

ilhan_polatt@hotmail.com

Orcid ID: 0000-0002-7802-6337

Giriş

Öğrenme öğretme sürecinde çeşitli araç ve gereçler öğrencilerin öğrenme yaşantısı edinmesinde kaynaklık etmektedir. Bu kaynaklar arasında en eski, en yaygın ve en kolay ulaşılabileni ders kitaplarıdır (Batmaz, 2022). Son yıllarda teknolojik gelişmelerle birlikte kaynak çeşitliliği olmasına rağmen okullarda öğrenme sürecinde öğrenciler için vazgeçilmez temel bilgi kaynağını kitaplar oluşturmaktadır (Güneş ve Çelikler, 2010; Mete, Çiçek ve Asar, 2022; Tay, 2005). “Ders kitapları öğrencilerin öğrenme süreçlerine yardımcı olan ve onları bilişsel, duyuşsal ve dil becerileri açısından geliştiren, öğretmenlere de derslerde çeşitli kolaylıklar sağlayan materyallerdir” (Sarıkaya, 2019: 564) Ayrıca, öğretim sürecinde öğretim programındaki hedefleri gerçekleştirmek için en çok kullanılan (Ceran, 2015); öğretmen ve öğrencilerin öğrenme sürecindeki etkinliklerinin bir düzen içinde yürütülmesini sağlayan araçlardır (Göçer, 2008). Ülkemizde ders kitapları 2003-2004 öğretim yılından itibaren bakanlık tarafından öğrencilere ücretsiz olarak dağıtılmakta ve bu durum Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği'nin 24. Maddesiyle düzenlenmiştir (MEB, 2012).

Diğer araç gereçler gibi ders kitaplarının da ilgili öğretim kurumlarında okutulabilmesi için çeşitli özelliklere sahip olması gerekmektedir. Ders kitaplarının içerik, teknik ve görsel anlamda bazı ölçütleri karşılama yanısıra özellikle öğretim programıyla ilgili boyutunda birtakım konulara dikkat edilmesi gerekmektedir. Millî Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği'nin 6. ve 8. maddelerinde bu özellikler şöyle ifade edilmektedir (MEB, 2012):

- Eğitim ve öğretim programının amaçladığı kazanımları kapsar.
- Görsel tasarım ve içerik tasarımı, öğrenmeyi destekleyecek nitelikte ve öğrencilerin gelişim özelliklerini dikkate alınarak yapılır.
- Kazanımları destekleyici nitelikte hazırlanır.
- Hangi kazanımı desteklediği ve teknik özellikleri gibi tanımlayıcı bilgileri uygun olarak etiketlenir.
- Dersin eğitim ve öğretim programını kapsayacak şekilde düzenlenir.
- Dersin özelliğine göre ünite, bölüm, tema ve konular arasında hacim bakımından eğitim ve öğretim programının içeriğine uygun bir denge kurulur.
- Konuların işlenişinde öğrencinin seviyesine ve gelişim özelliklerine uygun olarak doğru, anlaşılır, yalın bir dil ve anlatım kullanılır.

Yönetmeliğin ilgili maddelerinden de anlaşılacağı üzere öğrencilere dağıtılacak ders kitaplarının öğretim programına ve öğrenci seviyesine uygun olması gerekmektedir.

Ders kitaplarının ilgili sınıflarda okutulabilmesi için bakanlık tarafından uygun görülmesi gerekmektedir. Aksi durum, bakanlık tarafından ilgili yönetmeliklerle sınırlandırılmıştır (MEB, 2012). Bununla birlikte İlköğretim Genel Müdürlüğü 2009 yılında “Ders Kitabı Dışında Kullanılacak Eğitim Araçları” ve Ortaöğretim Genel Müdürlüğü 2016 yılında “Yayın Aldırılması” konulu yazılarında bakanlığın belirlediği ders kitabı dışındaki kitaplarının aldirılmaması ve zorlayıcı tutum içinde olunmamasına yönelik ifadeler ve uyarılar içermektedir (Özmantar, Dapgin, Çırak-Kurt, İlgün, 2017). Ayrıca 2023 Eğitim Vizyonu Belgesinde “Yardımcı kaynak ihtiyacını büyük ölçüde ortadan kaldıracak düzenlemeler yapılacaktır” ifadesi ile bu duruma dikkat çekilmektedir (Sözer, 2019).

Türkiye’de ders kitapları, bakanlık tarafından kullanıma uygun bulunduktan sonra öğrencilere ücretsiz dağıtılmaktadır. Dağıtılan bu kitapların dışında başka kaynakların kullanılmasına bakanlık tarafından sınırlandırılma getirilmesine rağmen okullarda “yardımcı kaynak kitap” olarak adlandırılan kitaplar da kullanılmaktadır. Özel ve Alınışık (2017); yardımcı ders kitaplarının, test kitaplarının ve yaprak testlerin sektörde önemli ekonomik

büyükluğe eriştiğini ve eğitim yayıncılığının hedef kitlesinin öğretmenler, kırtasiyeler, toptancılar ve nihai tüketicilerden olduğunu ifade etmektedir. Öğretmen, öğrenci ve velilerle yapılan çalışmalarda öğretmenlerin yardımcı kaynak kitapları öğrencilerine tavsiye ettiği ve kullandığı ifade edilmektedir (Altun, Yazgan ve Arslan, 2004; Batmaz, Cevahir-Batmaz ve Kılıç, 2021; Erbasan ve Erbasan, 2020; Özel ve Alnıaçık, 2017; Özmantar ve diğerleri, 2017). Hatta bazı okullarda yardımcı kaynak kitapların seçiminin zümre öğretmenler kurulunda birlikte belirlendiği ifade edilmektedir (Uluçınar-Sağır, 2018).

Öğretmenlerin yardımcı kaynak kitapları kullanma nedenlerine bakıldığında temelde bakanlığın dağıttığı kitapların yetersizliğine ve yardımcı kaynakların bu açığı kapattığına vurgu yapılmaktadır. Alanyazında yapılan çalışmalara bakıldığında yardımcı kaynak kitapların kullanım gerekçeleri öğretmenler tarafından ders kitaplarının yetersiz olması (Bozkurt ve Ateş, 2021; Taşdemir, Taşdemir, Dağıstan, Dağdelen, şahin ve Kılıç, 2018; Özmantar ve diğerleri, 2017), yardımcı kaynakların daha fazla uygulama ve etkinlik yapma imkânı sağlaması (Bozkurt ve Ateş, 2021; Haşıloğlu, Güler ve Durmaz, 2020; Taş ve Minaz, 2018), daha kaliteli olması ve öğrenciler tarafından daha çok sevilmesi (Taş ve Minaz 2018), yardımcı kaynak kitaplarda sade ve anlaşılır bir dil kullanılması (Haşıloğlu ve diğerleri, 2020; Taş ve Minaz 2018), sorularının uygunluğu (Bozkurt ve Ateş, 2021; Gökçek, Hacısalihoğlu-Karadeniz, 2013; Özmantar ve diğerleri, 2017; Taş ve Minaz 2018), ödevlerine yardımcı olması (Gökçek ve Hacısalihoğlu-Karadeniz, 2013) ve görsel zenginlik sağlaması (Haşıloğlu ve diğerleri, 2020) şeklinde ifade edilmektedir. Bu sonuçlara ek olarak Güngör ve avuş (2015), yaptıkları çalışmada yardımcı kitap kullanımının akademik başarıyı arttırdığı sonucuna ulaşmıştır. Yardımcı kaynak kitaplarla ilgili olumlu görüşlerin yanı sıra bazı öğretmenler, yardımcı kaynak kitapların öğrenci seviyelerinin üstünde olduğunu ve örneklerinin yetersiz olduğunu ifade etmektedir (Bozkurt ve Ateş, 2021).

Günümüzde onlarca yayınevi yüzlerce yardımcı kaynak kitap basmakta ve piyasaya sürmektedir. Basit bir arz talep dengesi düşünöldüğünde bu kadar yardımcı kaynak kitabın mutlaka müşterisi olacaktır. Zira alanyazında öğretmenlerin kaynak kitapları tavsiye ettiği, yönlendirdiği ve sınıfında kullandığı ifade edilmektedir. Yardımcı kaynak kitaplar öğretmenler ve öğrenciler tarafından kullanıldığına göre bu kaynakların bakanlığın ders kitapları için belirlediği niteliklere sahip olması beklenir. Aksi durumda yardımcı kaynakların belirli özelliklere sahip olmaması kullanılan materyalin amaca hizmet etmemesine neden olacaktır.

Ders kitabı ve yardımcı kaynak kitapların sahip olması gereken niteliklerin başında öğretim programına uygun olmaları gelmektedir (Güneş ve elikler, 2010; Mete ve diğerleri, 2022; Tay, 2005). Ders kitaplarının öğretim ve dersin programının kazanımlarını kapsaması, içeriğe uygun bir denge kurulması ve kazanımları destekleyici nitelikte olması gerekir (MEB, 2012). Ders kitaplarında aranan bu niteliklerin elbette diğer kaynaklarda da aranması ve kaynakların bu özelliklere sahip olması gerekir. Ancak ölkemizde yaygın kullanılan yardımcı kaynak kitapların Türkçe Dersi Öğretim Programı'nın kazanımlarına göre incelendiği çalışma bulunmamaktadır. Yardımcı kaynak kitapların öğretim programının kazanımlarına uygunluğunun belirlenmesinin kaynak kitapların mevcut durumuna ilişkin ipuçları vereceği düşünölmektedir. Buradan hareketle bu çalışmanın amacı ilkokul düzeyinde öğrenciler için hazırlanmış yardımcı kaynak kitapların 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı kazanımlarına uygunluğunu araştırmaktır.

Yöntem

Model

Bu alışma nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesine göre yapılmıştır. Doküman incelemesi, hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar (Yıldırım ve şimşek, 2018). Bu çalışmada ilkokullarda kullanılan yardımcı

kaynak kitapların program kazanımlarına göre analizi yapıldığından doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır.

Çalışma Grubu (Kaynak ve Materyaller)

Araştırmanın çalışma grubunu, 2020-2021 öğretim yılında ilkokul 2, 3 ve 4. sınıflar için hazırlanan yardımcı kaynak kitaplar oluşturmaktadır. Çalışmaya dâhil edilen yardımcı kaynak kitapların belirlenmesi için kitap satış ve alışveriş sitelerinden her sınıf düzeyinde yayınevi listesi yapılmıştır. Her yayınevinden her sınıf düzeyinde birer adet Türkçe kitabı seçilmiştir. Ancak bütün yayınevlerinin kaynaklarının dijital uygulaması veya PDF dosyası olmadığından basılı kitaplarıyla birlikte dijital uygulaması veya PDF dosyası olan yayınevlerinin kitapları çalışmaya dâhil edilmiştir. Bu şekilde her sınıf düzeyinde otuz adet kitap indirilmiştir. İndirilen kitapların dokümanlarının bazıları şifreli olduğundan bu kitaplar elenmiş ve her sınıf düzeyi için on sekizer adet kitap üzerinden analizler yapılmıştır.

Verilerin Analizi

Verilerin analizinde betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Betimsel analiz yönteminde veriler daha önceden belirlenen temalara göre özetlenir, yorumlanır ve doğrudan alıntılara sık sık yer verilir (Yıldırım ve Şimşek, 2018). 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda 2, 3 ve 4. sınıfların dil becerilerine göre kazanım dağılımı Tablo 1'deki gibidir (MEB, 2019).

Tablo 1

İkinci, Üçüncü ve Dördüncü Sınıflar Kazanım Tablosu

Sınıf düzeyi	Dinleme	Konuşma	Okuma	Yazma	Toplam
İkinci sınıf	9	4	19	14	46
Üçüncü sınıf	13	6	28	17	64
Dördüncü sınıf	13	6	37	22	78

Çalışmada 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nın 2, 3 ve 4. sınıf kazanımlarının karşısına ilgili içerik yazılarak kod-kategori ilişkisi kurulmuştur. Verilerin analizinde araştırmacı ve bir sınıf öğretmeni ayrı ayrı çalışmıştır. Bütün sorular ilgili kazanımın karşısına yazılmış ve daha sonra iki kodlayıcı arasındaki uyuma bakılmıştır. İki kodlayıcı arasında tam uyum sağlandıktan sonra analizler sonuçlandırılmıştır. Çalışmada kullanılan yardımcı kaynak kitapların isimleri gizlenmiş ve Yardımcı Kaynak Kitap (YKK) şeklinde kodlanmıştır. Örneğin: YKK1, YKK2, YKK3...

Güvenirlilik ve Geçerlik

Nitel araştırmalarda geçerlik ve güvenirlik; inandırıcılık, aktarılabilirlik, tutarlılık ve teyit edilebilirlik kavramlarıyla açıklanmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2018). İnanırıcılık adına bulgular kısmında kazanım içerik ilişkisine örnekler verilmiştir. Aktarılabilirlik adına çalışmanın yöntem kısmı anlaşılır ve detaylı bir şekilde yazılmış; veri kaynağının seçimi, gerekçeleri, dokümanlara ulaşma, çalışmaya dâhil edilen ve dışarda bırakılan verilerin seçimi ve gerekçesi ile analiz süreci ayrıntılı bir şekilde sunulmuştur. Veri analizinde araştırmacı dışında bir sınıf öğretmeni kodlama yapmış ve iki kodlayıcı arasında uyuma bakılmıştır. Teyit edilebilirlik adına çalışmaya dâhil edilen dokümanlar ve kodlar muhafaza edilmektedir.

Çalışma doküman analizi yöntemiyle yapıldığından ve internet üzerinden açık kaynaklar kullanıldığından etik kurul iznine başvurulmamıştır.

Bulgular

Bu bölümde verilerin analizinden ulaşılan bulgulara yer verilmiştir. Bulgular ikinci, üçüncü ve dördüncü sınıf bulguları şeklinde sıralanmış ve her sınıf düzeyine ilişkin tablolar verilerek yorumlanmıştır.

İkinci Sınıf Düzeyi Yardımcı Kaynak Kitaplara İlişkin Bulgular

İkinci sınıflar düzeyinde toplamda 18 yardımcı kaynak kitap incelenmiştir. Yardımcı kaynak kitapların hepsinde yer verilen kazanımlar Tablo 2'deki gibidir.

Tablo 2

İkinci Sınıf Yardımcı Kaynak Kitapların Hepsinde Yer Verilen Kazanımlar

Kazanım
T.2.3.8. Kelimelerin zıt anlamlılarını tahmin eder.
T.2.3.9. Kelimelerin eş anlamlılarını tahmin eder.
T.2.3.10. Görsellerle ilgili soruları cevaplar.
T.2.3.13. Okuduğu metnin konusunu belirler.
T.2.3.14. Okuduğu metinle ilgili soruları cevaplar.
T.2.3.15. Okuduğu metnin içeriğine uygun başlık/başlıklar belirler.
T.2.4.3. Kısa metinler yazar.
T.2.4.8. Büyük harf ve noktalama işaretlerini uygun yerlerde kullanır.
T.2.4.1. Anlamlı ve kurallı cümleler yazar.
T.2.3.19. Şekil, sembol ve işaretlerin anlamlarını kavrar.
T.2.4.13. Soru ekini kuralına uygun yazar.
T.2.3.17. Okuduğu metindeki hikâye unsurlarını belirler.
T.2.3.16. Metin türlerini tanır.
T.2.4.4. Kısa yönergeler yazar.
T.2.4.7. Yazdıklarının içeriğine uygun başlık belirler.
T.2.3.7. Görselden/görsellerden hareketle bilmediği kelimeleri ve anlamlarını tahmin eder.

Tablo 2'ye bakıldığında 18 kitabın tamamında yer verilen kazanım sayısının 16 (ikinci sınıf toplam kazanım sayısı 46) olduğu görülmektedir. Kazanımlara bakıldığında kazanımların okuma ve yazma becerisine yönelik kazanımlar olduğu görülmektedir. Genel olarak dinleme ve konuşma becerisi kazanımlarına sınırlı sayıda yer verilmekle birlikte okuma ve yazma kazanımlarının tamamına yer veren herhangi bir yardımcı kaynak kitap bulunmamaktadır. Bu durum, ikinci sınıf yardımcı kaynak kitaplarının öğretim programının kazanımlarına dengeli bir şekilde yer vermediğini göstermektedir.

İkinci sınıf düzeyinde kazanımların dengeli dağılmamasının yanı sıra kaynak kitaplarda sınıf düzeyinden farklı düzeyde kazanımların işlendiği görülmektedir. Farklı sınıf düzeyinde olup ikinci sınıf kitaplarında yer verilen kazanımlar ve sınıf düzeyleri Tablo 3'teki gibidir.

Tablo 3

İkinci Sınıf Kazanım Düzeyinden Farklı Kazanımlar

Kazanım	Sınıf düzeyi	f
T.3.3.10. Eş sesli kelimelerin anlamlarını ayırt eder	3	3
T.3.3.15. Metnin ana fikri/ana duygusunu belirler.	3	11
T.3.3.15. Metnin ana fikri/ana duygusunu belirler.	3	4

T.3.3.23. Metindeki gerçek ve hayalî öğeleri ayırt eder.	3	7
T.3.3.28. Tablo ve grafiklerde yer alan bilgilere ilişkin soruları cevaplar.	3	4
T.4.3.11. Deyim ve atasözlerinin metnin anlamına katkısını kavrar.	4	8
T.4.4.18. Yazılarında bağlaçları kuralına uygun kullanır. “de” ve “ki” bağlaçlarını doğru yazmaları sağlanır.	4	2
T.5.3.11. Yapım ekinin işlevlerini açıklar.	5	1
T.5.3.27. Metinler arasında karşılaştırma yapar.	5	1
T.6.3.12. Zamirlerin metnin anlamına olan katkısını açıklar.	6	2
T.6.3.7. Çekim eklerinin işlevlerini ayırt eder.	6	10
T.6.3.8. İsim ve sıfatların metnin anlamına olan katkısını açıklar.	6	9
T.7.3.12. Fiillerin anlam özelliklerini fark eder.	7	1

Tablo 3’e bakıldığında ikinci sınıf yardımcı kaynak kitaplarda 3, 4, 5, 6 ve 7. sınıf düzeyinde kazanımlara yer verildiği görülmektedir. Farklı sınıf düzeyinden içeriğe yönelik olarak şu örnekler verilebilir:

YKK15: *Kelimeleri okuyalım. Kelime tekilse “tekil”, çoğulsa “çoğul” yazalım*

YKK9: *“-de” eki ve “de” kelimesinin doğru yazıldığı cümleleri “D”, yanlış yazıldığı...*

YKK11: *Cümle Bilgisi- hayal ürünü ve gerçeği ifade eden cümleler*

YKK16: *İş ve hareket bildiren sözcükler –Ne zaman yapılmış?*

YKK4: *Aşağıdaki görsellerdeki sözcüklerin farklı anlamları ile cümleler yazınız (çay, ekmek görselleri)*

Üçüncü Sınıf Düzeyi Yardımcı Kaynak Kitaplara İlişkin Bulgular

Üçüncü sınıflar düzeyinde toplamda 18 yardımcı kaynak kitap incelenmiştir. Yardımcı kaynak kitapların hepsinde yer verilen kazanımlar Tablo 4’teki gibidir.

Tablo 4

Üçüncü Sınıf Yardımcı Kaynak Kitapların Hepsinde Yer Verilen Kazanımlar

Kazanım
T.3.3.4. Şiir okur.
T.3.3.5. Farklı yazı karakterleri ile yazılmış yazıları okur.
T.3.3.8. Kelimelerin zıt anlamlılarını bulur.
T.3.3.9. Kelimelerin eş anlamlılarını bulur.
T.3.3.10. Eş sesli kelimelerin anlamlarını ayırt eder.
T.3.3.11. Görsellerle ilgili soruları cevaplar.
T.3.3.13. Okuduklarını ana hatlarıyla anlatır. Olayların oluş sırasına göre anlatılması sağlanır.
T.3.3.15. Metnin ana fikri/ana duygusunu belirler.
T.3.3.16. Okuduğu metinle ilgili soruları cevaplar.
T.3.3.24. Okudukları ile ilgili çıkarımlar yapar.
T.3.3.7. Görselden/görsellerden hareketle bilmediği kelimelerin anlamlarını tahmin eder.
T.3.3.26. Şekil, sembol ve işaretlerin anlamlarını kavrar.
T.3.3.28. Tablo ve grafiklerde yer alan bilgilere ilişkin soruları cevaplar.
T.3.3.14. Okuduğu metnin konusunu belirler.
T.3.3.23. Metindeki gerçek ve hayalî öğeleri ayırt eder.
T.3.3.18. Okuduğu metindeki hikâye unsurlarını belirler.
T.3.3.19. Okuduğu metnin içeriğine uygun başlık/başlıklar belirler.
T.3.4.4. Yazdıklarının içeriğine uygun başlık belirler.
T.3.3.25. Görsellerle okuduğu metnin içeriğini ilişkilendirir.

T.3.4.5. Kısa yönergeler yazar.

Tablo 4'e bakıldığında 18 kitabın tamamında yer verilen kazanım sayısının 20 (üçüncü sınıf toplam kazanım sayısı 64) olduğu görülmektedir. Kazanımlara bakıldığında bütün kazanımların okuma ve yazma becerisine yönelik kazanımlar olduğu görülmektedir. Genel olarak dinleme ve konuşma becerisi kazanımlarına sınırlı sayıda yer verilmekle birlikte okuma ve yazma kazanımların tamamına yer veren herhangi bir yardımcı kaynak kitap bulunmamaktadır. Bu durum, üçüncü sınıf yardımcı kaynak kitaplarının öğretim programının kazanımlarına dengeli bir şekilde yer vermediğini göstermektedir.

Üçüncü sınıf düzeyinde kazanımların dengeli dağılmamasının yanı sıra kaynak kitaplarda sınıf düzeyinden farklı düzeyde kazanımların işlendiği görülmektedir. Farklı sınıf düzeyinde olup üçüncü sınıf kitaplarında yer verilen kazanımlar ve sınıf düzeyleri Tablo 5'teki gibidir.

Tablo 5*Üçüncü Sınıf Kazanım Düzeyinden Farklı Kazanımlar*

Kazanım	Sınıf düzeyi	f
T.4.3.10. Okuduğu metindeki gerçek, mecaz ve terim anlamlı sözcükleri belirler.	4	1
T.4.3.11. Deyim ve atasözlerinin metnin anlamına katkısını kavrar.	4	13
T.4.4.18. Yazılarında bağlaçları kuralına uygun kullanır. “de” ve “ki” bağlaçlarını doğru yazmaları sağlar.	4	5
T.5.3.11. Yapım ekinin işlevlerini açıklar.	5	7
T.5.4.11. Yazılarında ses olaylarına uğrayan kelimeleri doğru kullanır. Ünlü düşmesi, ünlü daralması, ünsüz benzeşmesi, ünsüz yumuşaması ve ünsüz türemesi ses olayları üzerinde durulur.	5	3
T.6.3.11. Basit, türemiş ve birleşik kelimeleri ayırt eder.	6	4
T.6.3.12. Zamirlerin metnin anlamına olan katkısını açıklar.	6	5
T.6.3.7. Çekim eklerinin işlevlerini ayırt eder. Hâl Ekleri	6	12
T.6.3.8. İsim ve sıfatların metnin anlamına olan katkısını açıklar.	6	13
T.7.3.12. Fiillerin anlam özelliklerini fark eder.	7	8

Tablo 5'e bakıldığında üçüncü sınıf yardımcı kaynak kitaplarda 4, 5, 6 ve 7. sınıf düzeyinde kazanımlara yer verildiği görülmektedir. Farklı sınıf düzeyinden içeriğe yönelik olarak şu örnekler verilebilir:

YKK17: *Hâl Ekleri (Durum Ekleri)*

YKK18: *Sözcükleri anlamını değiştiren ekler*

YKK6: *Hece (Ses) düşmesi*

YKK4: *Atasözlerini konularıyla eşleştiriniz*

YKK4: *Cümlelerde eylem bildiren sözcükleri bulmacaya yazın*

Dördüncü Sınıf Düzeyi Yardımcı Kaynak Kitaplara İlişkin Bulgular

Dördüncü sınıflar düzeyinde toplamda 18 yardımcı kaynak kitap incelenmiştir. Yardımcı kaynak kitapların hepsinde yer verilen kazanımlar Tablo 6'daki gibidir.

Tablo 6*Dördüncü Sınıf Yardımcı Kaynak Kitapların Hepsinde Yer Verilen Kazanımlar*

Kazanımlar

-
- T.4.3.7. Kelimelerin zıt anlamlılarını bulur.
- T.4.3.8. Kelimelerin eş anlamlılarını bulur.
- T.4.3.9. Eş sesli kelimelerin anlamlarını ayırt eder.
- T.4.3.10. Okuduğu metindeki gerçek, mecaz ve terim anlamlı sözcükleri belirler.
- T.4.3.11. Deyim ve atasözlerinin metnin anlamına katkısını kavrar.
- T.4.3.12. Bağlamdan yararlanarak bilmediği kelime ve kelime gruplarının anlamını tahmin eder.
- T.4.3.17. Metnin ana fikri/ana duygusunu belirler.
- T.4.3.18. Okuduğu metinle ilgili soruları cevaplar.
- T.4.3.22. Şekil, sembol ve işaretlerin anlamlarını kavrar.
- T.4.3.28. Okudukları ile ilgili çıkarımlar yapar.
- T.4.3.34. Grafik, tablo ve çizelgelerle ilgili soruları cevaplar.
- T.4.4.10. Büyük harfleri ve noktalama işaretlerini uygun yerlerde kullanır.
- T.4.4.13. Yazılarında eş sesli kelimeleri anlamlarına uygun kullanır.
- T.4.4.19. Yazılarında kelimeleri gerçek, mecaz ve terim anlamları ile kullanır.
- T.4.4.18. Yazılarında bağlaçları kuralına uygun kullanır.
- T.4.3.16. Okuduğu metnin konusunu belirler.
- T.4.3.20. Okuduğu metinlerdeki hikâye unsurlarını belirler.
- T.4.3.26. Metindeki gerçek ve hayalî öğeleri ayırt eder.
- T.4.3.13. Görsellerle ilgili soruları cevaplar.
- T.4.3.21. Okuduğu metnin içeriğine uygun başlık belirler.
- T.4.3.24. Hikâye edici ve bilgilendirici metinleri oluşturan öğeleri tanır.
- T.4.4.7. Yazdıklarının içeriğine uygun başlık belirler.
- T.4.4.16. Kısaltmaları ve kısaltmalara gelen ekleri doğru yazar.
- T.4.4.17. Sayıları doğru yazar.
- T.4.4.22. Pekiştirmeli sözcükleri doğru yazar.
-

Tablo 6'ya bakıldığında 18 kitabın tamamında yer verilen kazanım sayısının 25 (dördüncü sınıf toplam kazanım sayısı 78) olduğu görülmektedir. Kazanımlara bakıldığında bütün kazanımların okuma ve yazma becerisine yönelik kazanımlar olduğu görülmektedir. Genel olarak dinleme ve konuşma becerisi kazanımlarına sınırlı sayıda yer verilmekle birlikte okuma ve yazma kazanımların tamamına yer veren herhangi bir yardımcı kaynak kitap bulunmamaktadır. Bu durum, dördüncü sınıf yardımcı kaynak kitaplarının öğretim programının kazanımlarına dengeli bir şekilde yer vermediğini göstermektedir.

Dördüncü sınıf düzeyinde kazanımların dengeli dağılmamasının yanı sıra kaynak kitaplarda sınıf düzeyinden farklı düzeyde kazanımların işlendiği görülmektedir. Farklı sınıf düzeyinde olup dördüncü sınıf kitaplarında yer verilen kazanımlar ve sınıf düzeyleri Tablo 7'deki gibidir.

Tablo 7
Dördüncü Sınıf Kazanım Düzeyinden Farklı Kazanımlar

Kazanım	Sınıf düzeyi	f
T.5.3.11. Yapım ekinin işlevlerini açıklar.	5	8
T.5.3.26. Metni oluşturan unsurlar arasındaki geçiş ve bağlantı ifadelerinin anlama olan katkısını değerlendirir.	5	1
T.5.3.31. Okudukları ile ilgili çıkarımlarda bulunur. Neden-sonuç, amaç-sonuç, koşul, karşılaştırma, benzetme, örneklendirme, duygu belirten ifadeler, abartma, nesnel ve öznel çıkarımlar üzerinde durulur	5	13
T.5.4.11. Yazılarında ses olaylarına uğrayan kelimeleri doğru kullanır. Ünlü düşmesi, ünlü daralması, ünsüz benzeşmesi, ünsüz yumuşaması ve ünsüz türemesi ses olayları üzerinde durulur.	5	9
T.6.3.11. Basit, türemiş ve birleşik kelimeleri ayırt eder.	6	3
T.6.3.12. Zamirlerin metnin anlamına olan katkısını açıklar.	6	5
T.6.3.7. Çekim eklerinin işlevlerini ayırt eder.	6	10
T.6.3.8. İsim ve sıfatların metnin anlamına olan katkısını açıklar.	6	10
T.7.3.12. Fiillerin anlam özelliklerini fark eder.	7	7

Tablo 7'ye bakıldığında dördüncü sınıf yardımcı kaynak kitaplarda 5, 6 ve 7. sınıf düzeyinde kazanımlara yer verildiği görülmektedir. Farklı sınıf düzeyinden içeriğe yönelik olarak şu örnekler verilebilir:

YKK8: *Varlıklar niteleyen kelimeler (Ön adlar, Sıfatlar)*

YKK3: *İsimlerin yerine kullanılan sözcükler*

YKK11: *Yapılarına göre adlar (basit adlar, türemiş adlar, birleşik adlar)*

YKK11: *Aşağıdaki kelimelere verilen ekleri getirerek kelimenin yumuşamaya uğramış halini yazalım*

YKK5: *Aşağıdaki çizelgede verilen isimleri isminin hallerine uygun durum eklerini getirerek örnekteki gibi yazalım*

Sonuç ve Tartışma

Bu bölümde çalışmanın bulgularından ulaşılan sonuçlar tartışılmış ve sonuçlar bağlamında öneriler sunulmuştur.

Çalışmadan ulaşılan bulgulara göre ilkokullar için hazırlanmış yardımcı kaynak kitaplar, Türkçe Dersi Öğretim Programı kazanımlarına göre dengeli bir dağılım göstermemektedir. Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda ikinci sınıf düzeyindeki 46 kazanımın 16'sına, üçüncü sınıf düzeyinde 64 kazanımın 20'sine, dördüncü sınıf düzeyinde 78 kazanımın 25'ine bütün kitaplarda yer verilmiştir. Yardımcı kaynak kitaplarda yer verilen kazanımların dil becerilerine göre dağılımına bakıldığında çoğunlukla okuma ve yazma becerilerine yönelik olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu yönüyle yardımcı kaynak kitapların Türkçe Dersi Öğretim Programı'nın kazanımlarını tam olarak kapsamadığı ve kazanımların dil becerileri ve her bir beceri içindeki dağılımının dengeli olmadığı söylenebilir. MEB, ders kitapları ve eğitim araçlarını düzenleyen yönetmelikte ders kitaplarının öğretim ve dersin programının kazanımlarını kapsamaması, içeriğe uygun bir denge kurulması ve kazanımları

destekleyici nitelikte olması gerektiğini ifade derken (MEB, 2012) alanyazında program kazanımları ile ders kitaplarının uyumuna dikkat çekilmektedir (Mete ve diğerleri, 2022; Tay (2005). Bu açıdan bakıldığında öğretmenlerin kullandığı ve tavsiye ettiği yardımcı kaynak kitapların da bu koşulları taşıması gerekir. Kazanımları kapsamayan yardımcı kaynak kitaplar öğretmenin birçok kazanımı ihmal etmesine ve dolayısıyla öğrencinin programın amaçladığı kazanımlara erişmesinde olumsuz etkisinin olacağı düşünülmektedir. Yardımcı kaynak kitapların kullanımı her ne kadar bakanlık tarafından sınırlanmaya çalışılsa da öğretmenlerin çoğunluğu tarafından kullanıldığı gerçeği göz önünde bulundurularak bu kaynakların tıpkı bakanlığın dağıttığı ders kitapları gibi bir kurul tarafından incelenmesi ve onaylanmasına ihtiyaç vardır. Bu anlamda Küçük ve Demir (2009) ders kitaplarının ve yardımcı kaynak kitapların alan uzmanlarının kontrolünden geçmesi gerektiğini ifade etmektedir. Çünkü Başlantı (2000), öğretmenlerin önemli bir kesiminin, ders kitaplarını müfredat programı gibi kabullenip dersin eğitim durumlarını ders kitaplarına göre düzenlediğini vurgulamaktadır (Akt. Güneş ve Çelikler, 2010). Bazı öğretmenlerin sınıfında sadece yardımcı kaynak kitapları kullandığı veya ağırlıklı olarak bu kitapları kullandığı varsayıldığında öğretmenin öğretim sürecindeki yönünü Türkçe Dersi Öğretim Programı'ndan ve ders kitaplarından ziyade yardımcı kaynak kitapların belirleyeceği düşünülmektedir. Bu durum öğretim programından uzaklaşma ihtimalini doğurmaktadır.

Çalışmada ulaşılan bir diğer sonuç ise ilgili sınıf düzeyinden farklı sınıf düzeyinde kazanımların yardımcı kaynak kitaplarda yer bulmasıdır. Bu sonucun nedeni araştırılmaya muhtaçtır. Çünkü yardımcı kaynak kitapların kimler tarafından hazırlandığı, hazırlayanların Türkçe Dersi Öğretim Programı'na ne kadar hâkim olduğu ve özellikle farklı sınıf düzeyinde kazanımlara neden yer verildiği önemlidir. Bir başka sorun ise öğretmenlerin bu kazanımları sınıfta işlemesidir. Öğretmenler bu kitapları öneriyorsa ve sınıfta kullanıyorsa, üçüncü sınıfta beşinci ve altıncı sınıf kazanımlarını derste işlediği anlamına gelmektedir. Aynı durum diğer sınıflar için de geçerlidir. Bu durum öğrencinin seviyesinin üzerinde kazanımlarla karşılaşmasına neden olacaktır. Öğrencinin seviyesinin üstündeki kazanımların işlenmesi öğretim ilkelerine uymayan eğitim durumlarının düzenlemesine yol açabilir. Öğretim ilkelerinin, eğitimin hedeflerine ulaşmasında yol gösterici rolü ve önemi (Yeşilyurt, 2020) göz önünde bulundurulduğunda öğretim ilkelerinden olgunlaşma, hazırbuluşluk, bilinenden bilinmeyene, basitten karmaşığa ve somuttan soyuta ilkelerine göre yürütülmeyen öğretim sürecinin amacına ulaşması zor olacaktır. Bununla birlikte seviyenin üstünde kazanımlar öğrencinin motivasyonun düşmesine neden olacaktır. Çünkü motivasyon öğretim sürecinde amaca ulaşmadaki en önemli güç kaynaklarından biridir (Akbaba, 2006). Motivasyon düşüklüğü sadece o kazanımın edinmesine yönelik olmayıp öğrencilerin tüm öğrenme sürecini etkileyebilir.

Sonuç olarak, öğretmenler tarafından önerilen ve kullanılan, bu anlamda büyük bir sektör olan yardımcı kaynak kitaplar, Türkçe Dersi Öğretim Programı'na göre kazanımların kapsamı konusunda önemli eksiklikler barındırmaktadır. Yardımcı kaynak kitaplar, içerik bakımından programın kazanımları arasında dengeli bir dağılım göstermemektedir. Bunun yanı sıra yardımcı kaynak kitaplarda ilgili sınıf düzeyinden farklı sınıf düzeyinde ve özellikle üst sınıftan kazanımlara yer verilmektedir.

Bu sonuçlar doğrultusunda yardımcı kaynak kitapların program ve ders araç gereçlerinde bulunması gereken özellikler bakımından daha kapsamlı olarak incelenmesi, bu kitapların bakanlığın ilgili kurullarınca denetlenmesi önerilebilir.

Etik Kurul Kararı: Bu çalışmada çevrimiçi ve herkese açık kaynaklar incelendiğinden etik kurul onayı alınmamıştır.

Kaynakça

- Akbaba, S. (2006). Eğitimde motivasyon. *Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13, 343-361.
- Altun, M., Arslan, Ç. ve Yazgan, Y. (2004). Lise matematik ders kitaplarının kullanım şekli ve sıklığı üzerine bir çalışma, *Eğitim Fakültesi Dergisi XVII (2)*, 131-147.
- Batmaz, O. (2022). Sınıf öğretmenlerinin gözünden hayat bilgisi ders kitapları. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 20 (2) , 342-367.
- Batmaz, O., Cevahir Batmaz, M. ve Kılıç, A. (2021). Covid-19 salgın döneminde sınıf öğretmenlerinin hayat bilgisi dersi öğretimine yönelik görüşleri. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10 (3), 1665-1677.
- Bozkurt, E., Ateş, B. (2021). İlkokul matematik dersinde kullanılan yardımcı kaynak kitaplara ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşleri. *Turkish Journal of Educational Studies*, 8 (2) , 109-128.
- Ceran, D. (2015). Türkçe öğretmeni adaylarının Türkçe ders kitaplarına ilişkin metaforları. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8 (3) , 121-140.
- Erbasan, Ö. ve Erbasan, Ü. (2020). Sınıf öğretmenlerinin ilk okuma yazma öğretimi sürecinde karşılaştığı sorunlar. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 8(1), 113-125.
- Göçer, A. (2008). İlköğretim Türkçe ders kitaplarının ölçme ve değerlendirme açısından incelenmesi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11 (1) , 197-210.
- Gökçek, T. ve Hacısalihoğlu Karadeniz, M. (2013). Ortaöğretimde matematik ders kitabı yerine alternatif kaynakların tercih edilme nedenleri. *Turkish Journal of Computer and Mathematics Education (TURCOMAT)* , 4 (1), 20-31.
- Güneş, M. H. & Çelikler, D. (2010). Konu alanı ders kitabı inceleme dersine yönelik öğrenci görüşleri. *Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitü Dergisi*, 1 (5) , 81-90.
- Güngör, H. ve Çavuş, H. (2015). İlkokul 4. sınıf matematik dersi “kesirler” konusunun öğretiminde öğretmenin yardımcı kitap kullanımının öğrenci başarısı üzerindeki etkisi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16 (2) , 251-271.
- Haşiloğlu, M.A., Güler, H. ve Durmaz, E. (2020). Ortaokul sosyal bilgiler ve fen bilimleri öğretmenlerinin yardımcı kitap kullanma nedenleri ile ilgili görüşleri. *EKEV Akademi Dergisi*, 24(83), 565-578.
- Küçük, A. ve Demir, B. (2009). İlköğretim 6–8. sınıflarda matematik öğretiminde karşılaşılan bazı kavram yanlışları üzerine bir çalışma. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13, 97-112.

- MEB (2019). *Türkçe dersi (1-8. Sınıflar) öğretim programı*. Milli Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı.
- MEB. (2012). *Millî Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği*. Milli Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı.
- Mete, F., Çiçek, S. ve Asar, A. (2022). Türkçe ders kitaplarındaki dil bilgisi konuları: Yapılandırmacı yaklaşım öncesi ve sonrası. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 10 (2), 363-384.
- Özel, İ. ve Alnıaçık, Ü. (2017). Eğitim yayıncılığı sektöründe tutundurma faaliyetlerinin değerlendirilmesi: Öğretmenler üzerinde bir araştırma. *International Review of Economics and Management*, 5 (4) , 23-41
- Özmantar, M., Dapgın, M. , Çırak Kurt, S. , İlgün, Ş . (2017). Mathematics teachers' use of source books other than textbooks: reasons, results and implications. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 16 (3), 741-758.
- Sarıkaya, B. (2019). Ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki (5, 6, 7 ve 8. sınıf) etkinliklerin değerlendirilmesi. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, (64), 563-580.
- Sözer, M. A. (2019). 2023 vizyon belgesinde temel eğitim. *SETA Perspektif*, 227, 1-6.
- Taş, H. ve Minaz, M. B. (2018). Derslerde yardımcı kaynak kullanılmasının öğretmen, veli ve öğrenci görüşlerine göre değerlendirilmesi. *SETSCI Conference Indexing System*, 3(4), 582-589.
- Taşdemir, M., Taşdemir, F., Dağıstan, A., Dağdelen, S., Şahin, C., Kılıç. E. (2018). MEB 5. sınıf matematik ders kitabının öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi, Journal of Research in Education and Teaching*, 7(2), 68-79.
- Tay, B. (2005). Sosyal bilgiler ders kitaplarında öğrenme stratejileri. *Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(1), 209-225.
- Uluçınar Sağır, Ş. (2018). Sınıf öğretmenlerinin fen bilimleri kılavuz kitap seçim kriterlerinin belirlenmesi. *Kastamonu Education Journal*, 26(2), 391-402.
- Yeşilyurt, E. (2020). Öğretmenin pusulası: genel öğretim ilkeleri. *EKEV Akademi Dergisi*, 24(83), 263-288.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2018). *Nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.